

Magasi Németh Gábor: *Észtergom*

Magasi Németh Gábor: *Kis-Duna part, 1920-as évek*

Kontsek Ildikó**MAGASI NÉMETH GÁBOR (1883–1953)
ESZTERGOMI FESTŐMŰVÉSZ**

A Főszékesegyházi Könyvtár és a Bazilika téli kápolnájának falképei jól ismert remekei Magasi Németh Gábor művészetének, de egyéb művet aligha tudnak említeni a műértők. A művész születési adatai, származása, családi kapcsolatai titokzatos homályban maradtak addig, amíg 2004-ben Kaposi Endre, esztergomi művészstanár egy újságcikkben fel nem lebbentette a fátylat a méltatlanul elfeledett életműről¹. A nyilvános megjelenés hátterében a nagy értékű hagyatéék örökösének azon szándéka húzódott meg, hogy a fennmaradt festményeket, grafikákat végre bemutassa a nagyközönségnek.

A festő 2001-ben elhunyt fia, dr. Németh Gábor ügyvéd és felesége évtizedeken át esztergomi lakásukban őrizték az értékes műtárgygyűjtest. A II. világháborút követő éveket Magasi Németh Gábor súlyos betegségben szenvedve élte meg. 1953-ban bekövetkezett halála után özvegye 1961-ig élt a Szent Tamás utcai házukban. Ezt követően fiukhoz kerültek a művek, aki a kisajátítással, költözésekkel terhelt nehéz esztendőkből is féltő gondoskodással tartotta egyben az édesapja művészeti hagyatékát.

Dr. Németh Gábor – feltehetőleg röviddel édesapja halála után – feldolgozta az akkor még teljes egészében rendelkezésére álló iratanyagot, időrendbe sorolta és különféle szempontok szerint feliratozott dossziékban, kötegekben tárolta őket. A műalkotásokat – a vázlatokkal együtt – téma szerint csoportosítva leltárba vette és valamennyi darabra rávezette az általa kialakított rendszer szerinti számokat és betűjeleket. A rendezés elveit és a dokumentációk regiszterét egy önálló, lapszámozott, kézzel írott füzetben rögzítette. Ez utóbbi szolgáltatója jelen

ismertető írott alapját, mert az abban felsorolt egyéb források (levelek, naplók, számlák, stb.) többsége elveszett, ahogy a művek leltárkötetetei is. Dr. Németh Gábor munkája felbecsülhetetlen értékű volt, hiszen a művész maga nem fordított figyelmet életműve rendszerezésére, alig szerepelt kiállításokon, önálló tárlata nem volt, kiadványokban nem említették a nevét. Fia saját emlékeivel egészítette ki a tárgyszerű feldolgozást, de mára csak utalásokat, néhol rövid megjegyzéseket ismerhetünk a másodlagos forrásnak tekinthető, kronologikusan felépített regisztrációs naplóból.

Kortársai, a helyi sajtónak a művész megvalósult falképeiről írott lelkes beszámolóin és egy kaposvári díj említésén kívül, nem publikáltak Magasi Németh Gáborról semmit.

Az eredeti személyes dokumentumok egy része (feljegyzések, három darab fénykép, újságvivágások), mindenekelőtt pedig a szép számban fennmaradt művek segítettek a két világháború közti esztergomi művészeti élet kiemelkedő képviselőjének megismerését és első átfogó bemutatását. Az életrajzi összefoglaló a fellelhető eredeti dokumentumok és dr. Németh Gábor feljegyzései alapján készült. Németh Gábor 1883. szeptember 21-én Budapesten született. Evangélikus vallású férfiszábo édesapja és felesége, Mohácsy Lujza fiuk születésekor a VIII. kerületi Óriás utca 40. szám alatt éltek, a családi emlékezet szerint egyszerűen, szegénységben.

Az apa, a nagyapa és a dédapa is a vas megyei Nemesmagasiban (más néven: Kemenesmagasi) született. 1733-ban igazolták nemességüket és a Magasi előnév használatának jogát. Kispáty falura szóló adománylevéllel és címeres levéllel is rendelkeztek. A törökverő érdemekre emlékeztető családi

1 Kaposi Endre: Egy elfeledett esztergomi festő: Magasi Németh Gábor. *Esztergom és Vidéke* 2004. március 25.

címer akvarell képe a személyes hagyaték része, talán maga a művész festette.²

Gyermekkoráról, hazai iskoláiról nincsenek adataink. 1902–1904 között a müncheni Städtische Gewerbeschule (Városi Ipariskola) hallgatója volt, ahol a bizonyítványa szerint dekorációs festő képe-sítést szerzett. (Az iskola 1900-ban jött létre azzal a céllal, hogy az építészet területén dolgozó iparosoknak és művészeknek nyújtson alapos továbbképző jellegű elméleti és gyakorlati ismereteket.) A következő években többször járt Berlinben, ahol tanulmányait kívánta folytatni. 1909 januárjában ösztöndíjkérelme ügyében elutasító levelet kapott a Vallás- és Közoktatásügyi Minisztériumból, mivel nem a megfelelő időpontban folyamodott az államszegélyért. 1913-ban Berlinben sikerült támogató ösztöndíjhoz jutnia, így az 1913/14. évi téli szemeszterben a Königliche Akademische Hochschule für die Schönen Künste (Királyi Képzőművészeti Akadémia) hallgatója lett. A tanulmányai idején készített, gondosan kidolgozott vázlatokat, portrékat, drapériákat élete végéig megőrizte. Német nyelvű jegyzeteiből főképpen azokat tartotta meg, melyeket a későbbiekben a falfestészeti munkássága során hasznosíthatott.

Németországból hazatérve már festészeti tevékenységéből tartotta el magát. Az első, megrendelésre készített képei Esztergomba és Pozsonyba kerültek. Besorozták katonának, s így polgári megrendelői köre katonatisztekkel bővült. Arcképeket, csendéleteket, tájképeket, háborús jeleneteket festett a háború alatt. A feljegyzések szerint több alkalommal kapott engedélyt hetekig tartó szabadságra, illetve rövidebb eltávozásra. 1916-ban, majd 17-ben kéthetes őszi szabadságát Berlinben töltötte, ahonnan úti okmányai szerint Esztergomba, illetve Budapestre tért vissza. A házassága előtti esztergomi kapcsolatai, esetleges

lakhelye nem ismertek. Az biztos, hogy egy katonainfornokot ábrázoló ceruzarajzát a tartózkodási helyére utaló „Esztergom 1917” datálással látta el.³

1920. július 17-én Esztergomban vette feleségül Hugyecz Ilonát, aki első férjét a háborúban vesztette el. Évekig felesége szüleinél laktak a Német (ma Petőfi) utcában. 1924-ben vásárolta meg a Szent Tamás utca 15. szám alatti házat, ahol élete végéig lakott és dolgozott. 1924-ben megszületett Gábor nevű fiuk, akit az asszony első házasságából származó gyermekével együtt neveltek fel.

1920-ban a Nemzeti Szalon téli tárlatán a *Varrónő* és a *Fűben* című műveivel szerepelt először a nagyközönség előtt. Utóbbi az egész katalógus második legdrágább, eladásra szánt tétele. Az Országos Magyar Képzőművészeti Társulat 1920–21. évi téli tárlatán a pesti Műcsarnokban a *Falusi konyha* című olajképe volt látható. A Társulat 1923. évi tavaszi tárlatán egy faunt egy korsós leánnyal ábrázoló *Forrás* című képe szerepelt. A mű vázlata és maga az eredeti kép, vagy annak egy sajtátekű másolata a művész tulajdonában maradt.

Első falfestészeti megbízása 1926 nyarán a vár új. Szent István kápolnájának javítására és festésére szólt. Az első megkoronázott keresztény uralkodónk szülőhelyének tartott termet, még Simor János hercegpírímás megbízásából, Jobszt Károly és Ferenc festette ki 1874-ben. A megújult enterieur-ról Magasi Németh Gábor olajképet készített és azt reprodukáltatva több ezer darab képes levelezőlapot nyomatott.

1926-ban Lepold Antal kanonok megbízásából a Tanítóképző és a Szatmári Irgalmas Rend zárdájának díszterméhez is készített terveket⁴, majd a következő évben a templom kifestésének a vázlatát nyújtotta be. Megrendelést az utóbbira kapott. 1927. június 14-én kezdte el a munkát. A november 13-án

2 Magasi Németh Gábor nemességének igazolására 1941-42-ben családfakutatást végzett. A kapcsolódó levelezés és a beszerzett anyakönyvi kivonatok fennmaradtak.

3 Az Országos Magyar Képzőművészeti Társulat 1920–21. évi téli kiállításának címjegyzékében az Újpest, Árpád utca 48. cím szerepel Magasi Németh Gábor neve mellett a 27. oldalon. Talán ez lehetett a házasságát megelőző lakhelye édesanyjánál. Akinek Újpestre néha pénzt küldött és megfestette az újpesti templomot és egy itteni gimnáziummal is kapcsolatban állt.

4 A „Rendezőben” található feljegyzés szerint a díszterem tervezett tematikája: Boldog Gizella, Szent Margit, az egri nők, Dobozi Mihály és a mohácsi vész.

kelt sajtócikkek kitörő lelkesedéssel fogadták az elkészült művet,⁵ dicsérik a művész alaposságát, külföldön szerzett szakmai felkészültségét és a sugárzó művészi kifejező erőt: „Jelen művéről szerényen csak azt a nyilatkozatot tette, hogy teljes ambícióval dolgozott és úgy látja, hogy sikerrel. A templom kifestésének összhangja teljesen megfelel nemes és szent hivatásának: áhítatra keltő, nyugodt és stilszerű. Nem elnagyolt vonalakkal dolgozik, minden egyes vonás művészi kézre, kiforrott tudásra vall, és aki azt festette, tudatában volt annak, hogy templomot díszít, bibliai, egyházi jeleneteket érzékít meg, melyek a hívőket áhítatra keltik, felemelik és a hétköznapi életből kiragadják. Igazán Isten házában érzi magát mindenki. Hét festmény díszíti a templomot: három a mennyezeten és négy az oldalfalakon.” A három barokkos mennyezetkép Mária életéből vett jeleneteket, az angyali üdvözlést, Jézus születését és a gyermek Jézus felajánlását ábrázolta. A hagyatékban három lapon megtalálhatók az ezen témákat feldolgozó, eléggé elnagyolt, vázlatos ceruzarajzok, melyek az azóta megsemmisült művekhez készülhettek. Az *Esztergom* című újság méltató cikke megemlékezik arról, hogy Gerevich Tibor és Lepold Antal megtekintették az új festményeket és a szaktekintélyek nagy elismeréssel nyilatkoztak Esztergom legújabb műremekeiről.

1927-ben Simonidesz Imre, helybeli épületfestő iparos számára készített terveket az esztergomi szegényházi kápolna és az akkor épülő dorogi munkásotthon számára. Nem tudni, hogy csak színtervek voltak-e ezek, vagy figurális ábrázolásokat is tartalmaztak.

A Balassa Bálint Irodalmi és Művészeti Társaság 1928-ban levelező tagjai sorába választotta. Az esztergomi művészeti közéletbe nem kapcsolódott be aktívan, egy olyan kiállításról tudunk csak biztosan, amikor a helyi közönségnek mutatott be képet (vagy képeket). Lepold Antal, a tudós kanonok folyamatos

megbízásokkal látta el, melyek egy részét magán-költségvetéséből finanszírozta, és feltehetőleg az idővel egyre szaporodó vidéki templomi megbízások hátterében is az ő ajánlása állt. Az Esztergomban élő, valamint az időszakosan itt időző, az avantgárd felé is nyitott művészekkel nem tartott fenn szoros kapcsolatot. Sem Babits Mihály (1883–1941) költő, sem a városi kulturális élet motorjának számító Einczinger Ferenc (1879–1950) nem kerül említésre a rendelkezésre álló adatokban⁶. Utóbbira vonatkozóan egy személyes emléket közölt a hagyaték őrzője, amely szerint „nem kedvelte” őt. Tekintettel a karakterbéli és jelentős stílári különbségekre ez a távolságtartás érthetőnek nevezhető. Egyedül Bajor Ágost festő- és grafikusművészhez (1892–1958) fűzte kollegiális barátság, melynek emlékét a családi, szóbeli hagyomány ugyancsak megőrizte.

A Berzsenyi Társaság által 1929-ben Kaposvárott megrendezett *Dunántúli Tavasi Tárlaton* ezüstérmet nyert. Ezzel kapcsolatban dr. Németh Gábor a következőket rögzítette: „Emlékezetem szerint nem váltotta ki (mármint a díjat, pedig levélben is felszólították rá később – szerk.). A kiállított két kép pedig elvesztett.” Ebben az évben Kóspallagon is dolgozott, s a plébános még 1933-ban sem fizette meg a tiszteletdíját. A fia itt is megjegyzi, hogy az apjának nem volt üzleti érzéke, a munka érdekelte csak, az anyagi része nem, s emiatt felesége is sokat zstörtölődött vele. Egy alkalommal a *Társadalmi Lexikon*hoz kérték a személyes adatait és azokat sem küldte el.

1929 Nagyboldogasszony ünnepnapjára készült el a Papnevelde kápolnájában végzett munkálataival. A kápolnát eredetileg 1896-ban fejezték be, s egyelőre nem tudni, hogy Magasi Németh itteni kéthónapnyi munkálkodása pontosan mit jelentett. Vajon csupán időszerű javításokat végzett, vagy önálló festészeti munkát? 1945-ben, a háborús károk következtében elpusztult a kápolna dekorációja,

5 A vízvárosi zárdatemplom restaurálási munkálatai befejeződtek. *Esztergom és Vidéke* 1927. november 13. A vízvárosi zárdatemplom művészi fényben ragyog – Esztergomi művészek és iparosok munkája a restaurált zárdatemplom. *Esztergom* 1927. november 13.

6 Einczinger Ferenc: *Művészetek a vármegyében*. In: *Komárom és Esztergom vármegyék újjáépítése Trianon után*. Budapest, 1929. 67–72. (Magasi Németh Gábor nevét, mint templomfestőt említi.)

Magasi Németh Gábor: *Kápolna utca*, 1947 (ma Esze Tamás utca)

Magasi Németh Gábor: *Akácfa utca*, 1947 (ma Vasvári Pál utca)

így ma már nem csodálhatjuk meg sem a XIX. századi, sem a XX. századi historizáló műveket.

A következő esztendő rendkívül gazdag tervekben és megvalósult művekben. Lepold Antal felfigyelt a megbízható színvonalon, gyorsan teljesítő mesterre és immár önálló munkákkal bízta meg. A Főszékesegyházi Könyvtár sok tekintetben kedvezőtlen adottságokkal rendelkező, gyengén megvilágított lépcsőházának kifestése Magasi életművének egyik csúcspontja. Első szakaszban a mennyezetet, majd 1931-ben az oldalfalakat festette ki. A mester ezzel párhuzamosan tervrajzokat készített a főegyházmegye következő településeinek plébániatemplomai számára, és meg is kezdte a munkálatokat az alábbi helyeken: Ipolydamásd (befejezve 1930. szeptember 30-án), Szob, Kisoroszi (1930. augusztus-október között dolgozott a helyszínen), Dorog-Bányatelep (felmérés 1930-ban, munkálatok 1931. augusztus 16. és október 3. között). Az ipolydamásdi és a dorogi tervek közül egy-egy színes akvarellvázlat megtalálható a hagyatékban, a megvalósulás mikéntjéről azonban alig áll adat a rendelkezésünkre, mert utóbb a művek elpusztultak, illetve átalakítások, modernizálás kapcsán lemeszelték őket.

1932-ben az esztergomi kórház neoromán stílusban, korábban épült kápolnájának kifestésére készített tervet, melyet dr. Németh Gábor nem tudott azonosítani, csak jelzi, hogy ugyanebből az évből van egy datált akvarellterv. Összehasonlítva ezt a kápolna mai, jelentősen átalakított belső terével, a tervrajzon szereplő három ablaknyílással ellátott boltozatos szentélyzáródás, az északi oldal kerek ablaknyílása és alatta az ajtó egyértelműen felismerhető Magasinál. Az oldalfalak akkori arányai szintén megfeleltethetők, bár ma a hajó hosszabb, csak a boltozat lépcsőzése árulkodik a megelőző állapotról. A főkaptalan téli kápolnájának 1933-ban készült el a murális dísz a Bazilikában, mely a Bibliothéka mellett a legfontosabb alkotás Magasi egész életművében. A restaurálására még nem került sor, de többé-kevésbé ma is őrzi eredeti szépségét, s immár kordokumentumnak számít az esztergomi főkaptalan oktatói tevékenységét, közgazgatási szerepét és a lelkeségét illetően. Adataink szerint ebben az évben

dolgozott az Esztergom-tábori (ma Esztergom-Kertváros) kápolnában is.

Törtelre, Piszkére, Nógrádszakállra 1934-ben küldött terveket és költségvetést, 1935-ben utóbbiban dolgozott is. A várásatásokról 1935-től készített rajzokat, majd 1936-ban a Műemlékek Bizottsága felkérésére rajzolta és rekonstruálta a várkápolna szentélyének középkori oroszlános ábrázolását és a reneszánsz korban festett erényeket. A feljegyzések közel 50 munkanapot sorolnak fel, melyek rajzolással és a falképek tisztításával, fixálásával teltek. (Fel kell tételeznünk, hogy valamiképpen közreműködött az ásatási munkálatokban is, bár a vonatkozó szakirodalom nem említette a nevét.) Az oroszlánról színes levelezőlapok is készültek, ahogy korábban a vár Szent István kápolnájának elkészülte után. 1936-ban Litkére, Olaszliszkára, Tahitófalura született terv és költségvetés.

1939 első napjaiban adta át a máriahalmi plébániatemplomnak azt a főoltárképet, melyet ma a templom oldalfalán láthatunk, mivel a II. Vatikáni Zsinat utáni liturgikus térrendezés során már nem tartottak rá igényt az oltáron. Szent János apostolt ábrázolja, amint evangéliuma szövegét írja.

A II. világháborúban már csak mint polgári szolgálatra kötelezett civil vett részt. A visszacsatolt felvidéki plébániák közül Kicsinden és Garamkövesden dolgozott 1943-ban. Garamkövesdről fizetségképpen egy zsák különféle élelmiszert kapott. Ebben az évben készíti el a vámosmikolai plébániatemplom mennyezetképeit, melyről a hagyatékban egész oldalas írógéppel készített részletes leírást és egy ceruzavázlatot találunk. A művész fia megjegyzése szerint a sajtó számára készült a szöveg édesapja diktálása nyomán. A művek sorsa itt is a megsemmisítés volt, mivel az 1974–76 között végrehajtott modern liturgikus térkialakítás akkori koncepciója alapján a szakértői vélemény stílusidegennek minősítette a képeket. A helyi emlékezők elmondása szerint nem tartották esztétikailag értékesnek és lemeszeltették a három évtizeddel azelőtt még ünnepelt ábrázolásokat.

A háború alatt és 1945-ben a művész a Prímási Képtár (Keresztény Múzeum) és a palota számára restaurált néhány pontosan meg nem nevezett képet.

1944-ben súlyos vesebetegség döntötte le a lábáról Magasi Németh Gábort. A budapesti Szent István kórházban kezelték, majd az áldatlan háborús körülmények miatt egyszerűen hazaküldték. A szükséges műtétet a háború befejeztével, 1945 szeptemberében végezte el Eggenhoffer Béla kórházigazgató. Nagyméretű, a Bazilikát ábrázoló képet küldött neki utóbb a lábadozó beteg a fia által, de azt a család az 50-es években ismeretlen személynek eladta. A korábbi tematika ismeretében érdekes adatnak számít, hogy 1947 utolsó napján álló Lenin és Sztálin képre adott árajánlatot Magasi. A megvalósításról hallgatnak a források. 1948 augusztusában az Ünnepi hét tartamára három képét állították ki Esztergomban. 1949–51 között Bajnára, Csolnokra, Epöltre, Pátyra, Esztergom-Szentgyörgymezőre készített tervekét, megvalósításukra azonban már nem volt alkalmá. A MÉH megrendelésére plakátokat és dekorációs táblákat készített, de a megállapodásban rögzített kifizetéseket nem teljesítette a megbízó. Dr. Németh Gábor leírja, hogy édesapja megnyugtatótására ő maga fizette ki neki titokban a munkát. 1953 tavaszán pár hetet az esztergomi kórházban töltött, ahol az előrehaladott tüdőrákon már nem tudtak segíteni. Hazakerült és súlyos szenvedések után július 14-én hunyt el.

• • •

Magasi Németh Gábor a XIX. század akadémista hagyományaira épülő művészeti képzést kapott a XX. század elején. Mélyreható ismereteket szerzett a falképfestészet mértani szerkesztési elveiről, a figurális ábrázolás részleteiről, a színtanról. Az alapvető kritérium minden területen az élethűség, a világos áttekinthetőség volt, ez határozta meg művészi beállítottságát élete végéig. Nyomát sem találjuk művein az avantgárd lázadásának, formabontó törekvéseinek, kísérletező kedvének. Személyes kapcsolataiban is kerülte a frissebb irányzatok képviselőit, magányosan, alkotói közösségektől függetlenül dolgozott. Tanulmányai, majd a háború éveit késleltették aktív pályakezdését. Csak 37 éves korától élt Esztergomban, ahol hamar megtalálta azt a polgári és egyházi megrendelői kört, mely az ő konzervatív stílusára fogékonyak bizonyult és biztosította számára a szerény, de folyamatos megélhetést.

Világi otthonokba arcképeket, csendéleteket, vidékies életképeket és tájképeket festett. A bevált kompozíciókat grafikus és festészeti technikákkal többször is megalkotta. Alapélménye az esztergomi városi táj, annak meghatározó elemével, a Bazilika monumentális tömbjével. Népszerű témáit egész életében megőrizte. Jellemző módon ezeket a képeket csak szignálta, de nem datálta. Az 1920-as években készítette rézkarcait a régi városrészekről. Ennek az időszaknak jellegzetes témája a cigánykaraván a messzi háttérben felszejlő főtemplom sziluettjével.

Az 1930–40-es évek a legkedveltebb munkálatokkal, az egyházi falképfestészettel teltek. A feltehetőleg puritán szemléletre nevelt, evangélikusnak keresztelt Magasi 1931-ben a vízvárosi plébániatemplomban tért át a katolikus hitre. Hitéletéről nem sokat tudunk, de művészi kifejezőmódján érzékelhető az a mélyseges átélés, ahogy a történeti stílusokba belehelyezkedett és felhasználta őket a modernkori egyház igényeinek megfelelően. A vidéki templomokba barokk kartusok, lendületes vonalvezetésű, mozgalmas jelenetek kerültek. A neoromán, neogótikus terekbe a Stornó-család művészetének emlékét őrző dekoratív textilmintázat, a magyar történelmi alakok, szentek éltek tovább.

Az utókor – egyes művei kivételével – nem becsülte sokra ezt a kései, túlhaladottnak vélt romantikus szemléletmódot. A II. Vatikáni Zsinat régóta várt megújulást, nyitást eredményezett a modern művészet felé a templomterek művészetében. A hetvenes évek liturgikus térrendezési koncepciójába nem fértek bele a közelmúlt szentimentálisnak tűnő alkotásai. A leegyszerűsített, a nonfigurativitást sem kárhóztató friss ízlésvilág számos, valóban kevésbé értékes műtől megszabadította templomainkat, Magasi Németh Gábor esetében azonban olyan művész műveit veszítettük el örökre, aki ha nem is divatos, korszerű stílusban festett, de minden egyébként tekintetben valódi esztétikai értéket hozott létre.

A II. világháború után, amikor már előrehaladott kora és súlyos betegsége megakadályozta a nagyszabású falképtervei kivitelezését, a Szenttamás hegy utcáiról festett napsütötte, derűs hangulatú akvarelleket. Az új pártállami rendszer sem kedvezett az egyházi megbízatásoknak, sőt a klerikális

kapcsolatokkal rendelkezők megbélyegzettségét is el kellett viselnie családjával együtt. Művei azonban az utolsó évekig nyugalmat, kiegyensúlyozottságot tükröztek, a művész nehézségei, fájdalmai soha nem érződtek rajtuk.

(Magasi Németh Gábor festőművész (1883–1953) emlékkiállítás. Esztergom, 2006. Keresztény Múzeum. Katalógus.)

Magasi Németh Gábor:
Rózsa utca, 1947
(ma Török Ignác utca)

Magasi Németh Gábor: A Bazilika látképe Duna-parti gyökeres fákkal